

Христо ХРИСТОВ

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България

**КРИТИКА И ВЪОБРАЖЕНИЕ: ЛУКИАН
ОТ САМОСАТА И НЕГОВАТА
„ИСТИНСКА ИСТОРИЯ“**

Hristo HRISTOV

Sofia University “St. Kliment Ohridski,” Bulgaria

**CRITIQUE AND IMAGINATION: LUCIAN OF SAMOSATA
AND HIS “A TRUE STORY”**

В тази статия спирам вниманието си върху три основни проблема. Първо, изследвам проблема за връзката между живота и творчеството на Лукиан от Самосата – връзка, която съществува имплицитно в неговата фантастична новела „Истинска история“. Второ, в тази статия се фокусирам върху проблема, свързан с цялостното разяснение на специфичния жанр на „Истинска история“ във връзка с характерните черти на аудиторията на съчинението. Трето, спирам вниманието си на особеното естество на Лукиан в качеството му на автор на тази фантастична новела, т.е. на неговите роли в този случай на литературен критик и майстор на художественото слово. Ролята на литературен критик се свързва с културата на елинистическата епоха и има своята еволюция през епохата на Римската империя от II в. Ролята на майстора на художественото слово е тази на писателя, търсец нови пътища отвъд класическите литературни образци от миналото като Омировите епически поеми.

This article focuses on three main problems. Firstly, the connection between the life and work of Lucian of Samosata, which exists implicitly in his fantastic short story “A True Story.” Secondly, the complete clarification of the specific genre of the story in relation to the characteristics of the audience of the work. Thirdly, the specific nature of Lucian as the author of the story, i.e. his roles in that case of a literary critic and master of belles-lettres. The role of the literary critic is related to the culture of the Hellenistic age and has evolved in the epoch of the 2nd-century Roman Empire. The role of the master of belles-lettres is that of the author searching for new ways beyond the classical literary patterns of the past such as Homer’s epic poems.

Ключови думи: *животът и творчеството на Лукиан от Самосата; фантастичната новела „Истинска история“; културата на елинистическата епоха; епохата на Римската империя през II в.; Омировите епически поеми.*

Keywords: *life and work of Lucian of Samosata; the fantastic short story "A True Story;" culture of the Hellenistic age; epoch of the 2nd-century Roman Empire; Homer's epic poems.*

Въведение: Лукиан от Самосата. Живот и дело

Лукиан от Самосата (ок. 125 г. сл. Хр. – ок. 200 г. сл. Хр.)¹ и до ден днешен е синоним на парадоксалност за мнозина от изследователите на античната литература, характерна за гръко-римския период на римската култура през II в. сл. Хр. Лесно бихме се убедили в правотата на това твърдение, ако за миг обърнем внимание на историческите сведения, отнасящи се до неговия живот. Той е бил беден преселник, който забогатява прилично. Известно е, че от неук варварин се превръща в майстор на елинската реч. Изобличавал е в своите хапливи сатири мнозина ретори и философи като измамници и ленивци, но в същото време е бил изцяло отдаден на заниманията си с реторика и философия. Неговите сатирични и пародийни съчинения свидетелстват за това, че античният писател се е надсмивал над всички порядки на обществото, в което е живял. В тези съчинения откриваме често отпавени с голяма настървеност подигравки срещу богати хора, интелектуалци и религиозни лидери. От друга страна обаче, това съвсем не означава, че Лукиан е бил маргинализирана личност в обществен план. Напротив, както става ясно и от изложеното за неговия живот по-горе, той е успял отлично да се интегрира в осмиваното от самия него общество – римското общество през епохата на Антонините. Нещо повече, той е бил доволен от общественото си положение. Ако се доверим на сведенията, които черпим от някои негови произведения, то ще трябва да приемем за вярно твърдението, че древният писател се е ползвал от покровителството на високопоставени личности като управителя на Кападокия (Зайцев 2001: 3). Самият Лукиан ни осведомява красноречиво за своите влиятелни покровители в диалога „Александър, или Лъжегадател“ (Лукиан 1986: 81). От този негов диалог именно научаваме, че в опита си да разобличи Александър като измамник Лукиан изпада в немилост заради гнева на фанатизираните адепти на своя опонент, но се спасява с помощта на ескорт от двама войници копиеносци. Те са изпратени от същия този управител на Кападокия, за да охраняват писателя (ibid.). Въпреки своите немалки успехи като ретор и автор на сатирични и пародийни съчинения Лукиан бива запомнен най-вече като спечелил славата на писател, който критикува безпощадно и саркастично голяма част от своето съвремие. Доказателство за всичко това откриваме в описанието на живота и творчеството му, чийто автор е патриарх Фотий (Photius 1960: 102 – 103).

¹ Датирането на раждането и смъртта на Лукиан от Самосата не е съвсем сигурно поради оскъдните исторически сведения, свързани с неговия живот. За нуждите на настоящото изследване използвам биографичните данни, които са поместени във въведението към оксфордското издание на неговите съчинения от 1905 г. Вж. Lucian of Samosata 1905: viii.

В кодекс 128 от „Библиотека“ на Фотий откриваме твърдението, че Лукиан е описвал по комичен начин наивните митове за боговете, присмивал се е на безсилните поети, както и на глупостта и безчестието. За осъществяването на тази цел, твърди пак там Фотий, той е съчинявал невероятни истории с чувство за хумор и изтънчен стил (*ibid.*). Животът и творчеството на Лукиан сякаш са били под знака на свободомислието и волнодумството. Ярка представа в подкрепа на това предположение добиваме от съчиненията на Лукиан, които съдържат изобличения за порочния живот, воден от множество самозвани философи, като диалога „Рибарят, или Възкръсналите“.

В какво следователно се състои най-вече парадоксът, свързан с личността на Лукиан? Той открито е изразявал недоволството си от живота на мнозина представители на интелектуалния и религиозен елит на своето време, но по един или друг начин е успял да стане част от него въпреки големите трудности, които среща по пътя си. Възможно ли е Лукиан само привидно да е протестирал срещу определени нрави на своите съвременници, просто за да спечели популярност със своето творчество, което именно е забавлявало същите тези съвременници? Нека не забравяме, че Лукиан може да бъде определен като автор, който се е стремил да забавлява своята публика (Photius 1960: 102 – 103). В това отношение той се нарежда сред мнозина други антични творци, които са използвали художествената форма на комичното изображение на човешките пороци. Разновидности на тази художествена форма можем да открием в произведения, като сатирите на Ювенал, комедиите на Плавт или мимовете на Херондас. Поради тази причина Лукиан може да бъде заподозрян в суета. Дали обаче с това ще получим окончателен отговор на нашите въпроси, зададени по-горе? Преди всичко не трябва да забравяме за факта, че Лукиан от Самосата е бил вещ познавач на модерните за неговото време литературни жанрове, свързани, както бе споменато по-горе, с комичното изображение на човешката порочност. В това отношение той е заимствал от автори като Менип от Гадара, за чийто стил е характерно смешното при представянето на твърде сериозни проблеми (Grant 1982: 247 – 270). Изследователят М. Грант отбелязва, че именно Менип от Гадара най-вероятно силно е повлиял върху Лукиан, когато става дума за сатиричната форма на неговото творчество, както и за многопластовостта на един привидно непретенциозен начин на писане, който в действителност представлява синтез на различни елементи, заимствани от жанровете на епоса, старата атическа комедия, старата атическа трагедия, приключенската новела и философския диалог (*ibid.*). Нещо повече, Лукиан надгражда киническата философия на Менип, като предлага на своята публика усложнен интелектуален нихилизъм, отхвърлящ всички традиционни ценности, които можем да открием в древните митове, както и всички познавателни и морални ценности, характерни за известните през епохата на Антонините философски доктрини. Силата на този интелектуален нихилизъм се корени в

забавното за широката публика пародиране на тези ценности, което подсказва за тъжната иначе истина, че те не отговарят на нуждите, свързани с динамиката на културното развитие през същата тази епоха (Бахтин 2000: 153). Тук е от голямо значение да се подчертае, че Лукиан се изгражда като разпознаваем автор, доколкото успява да се съобрази с вкуса на своята публика – вкус, който можем да свържем с частно-битовото и низовото, ако се доверим на изследователи като Бахтин (*ibid.*). Следователно трудно можем да определим творчеството на Лукиан единствено като израз на един свободомислещ и бунтовен дух. Лукиан успява да направи добра кариера именно като логограф и автор на пародии, които се харесват от мнозинството слушатели и читатели, т.е. от мнозинството представители на елита на римското общество по това време. От друга страна, лесно бихме изпаднали в голямо заблуждение, ако изцяло се доверим на тази теза, защото същата според мен представя Лукиан по един малко или повече опростенчески начин, като ни прави слепи за новаторството на неговия стил, богатството на словото му и прямотата, с която изказва своите идеи. Фантастичната приключенска новела „Истинска история“, която е част от неговото творчество, в моите очи ни предлага достатъчно доводи, за да отсъдим точно в полза на схващането, че Лукиан от Самосата трябва да се мисли в светлината на парадоксалната смес от низов нихилизъм и възвишена сила на въображението, успяващо да стигне отвъд тесните определения на жанровите канони и обществените порядки, които правят тези канони така вездесъщи за автор като него.

„Истинска история“: текстът и неговата реалност

„Истинска история“, фантастично и пародийно до степен на открита дързост приключенско съчинение, което формално се вмести в тясното определение на жанра „антична новела“, всъщност ни изправя пред редица затруднения, когато става дума за неговото по-задълбочено разбиране. Неговият автор ни се разкрива в две основни роли: на литературен критик и майстор на художественото слово. Т.е. Лукиан тук ни се представя като критик и художник: две напълно несъвместими роли на пръв поглед. Всичко това ни затруднява като читатели, при условие че сме в търсене на ясни дефиниции. Налице е фантастична повест за пътешествие из далечни земи, среща с невероятни създания и сили, които надхвърлят и най-разпаленото въображение, що се касае до причудливост и невероятност. Налице е обаче иманентен прочит на редица произведения на стари и по-нови автори, който изгражда фабулата на повестта. Лукиан е в диалог с литературната традиция, която го е изградила като писател и ретор, като същият този диалог често не е спокоен, а напротив, достига високи нива на разпаленост. На последно място, налице е характерно за самия Лукиан новаторство при описанието и оценката на персонажи и ситуации, които по странен начин са наситени с чувство за хумор и динамизъм. Тези две

качества превръщат неговата фантастична повест в нещо по-близко и сякаш познато за съвременния читател, който най-вероятно не знае нищо или знае много малко за Лукиан от Самосата и неговата епоха. Поради всичко изброено по-горе фантастичната повест на Лукиан започва да ни изглежда значително по-сложно за разбиране съчинение, което, от друга страна, съдържа ключа за по-пълното разбиране на неговото зряло творчество от 160 до 180 г. сл. Хр., когато живее предимно в Атина, потопен във вихъра на тамошния интелектуален и артистичен живот (Bowersock 1969: 114). Именно през този период от своя живот Лукиан се отказва от реториката, за да се посвети на изучаване на основните философски учения, като стоицизъм, епикурейство, скептицизъм, платонизъм и перипатетизъм, както и на по-цялостно запознаване с елинската драматургия (ibid.). Очевидно тук става дума за повратна точка в живота на античния интелектуалец, която е оставила своя траен отпечатък върху зрялото му творчество. Поради тази причина фантастичната новела „Истинска история“ се оказва литературен извор, който помага на изследователя да разбере как точно се е разгърнал този процес на промяна, погледнато през призмата на биографията на автора, но и най-вече на фона на социокултурните измерения в голяма и значима метрополия като Атина през II в. сл. Хр.

За нуждите на настоящото изследване ще обърна внимание на следните основни теми:

- първо, връзката между живота и творчеството на Лукиан, която присъства имплицитно във фантастичната новела „Истинска история“;
- второ, детайлно изясняване на жанровата специфика на „Истинска история“, като се вземе предвид характерът на аудиторията на съчинението;
- трето, специфичният натюрел на авторството на Лукиан в този случай, т.е. съчетаването на чертите на литературния критик, станали ясно определени през елинистическата епоха и получили приемственост в Римската империя през II сл. Хр., с тези на майстора на новаторското художествено слово, който търси нови пътища отвъд класическите литературни образци от миналото.

Тези три тематични ядра са взаимно свързани, доколкото в еднаква степен ни препращат към основния проблем, споменат по-горе: проблема за интелектуалния климат, който откриваме в големите метрополии на Антониновата Римска империя, доминирани изцяло от гръкоезичната култура, която именно през второто столетие след раждането на Христа претърпява пишно възраждане. Лукиан като автор на „Истинска история“ пленява въображението на изследователя на античната литература и култура, защото предоставя редица насоки за търсенето на важни отговори относно питанията, които този основен проблем предизвиква: „Защо гръкоезичната култура се възражда именно по времето на зенита на римската мощ в източния край на Средиземно море?“, „Защо автори като Лукиан, дошли от земи с друго културно наследство, се превръщат в едни от най-рафинираните гръкоезични писатели на тази епоха, като успяват

да предложат критичен поглед и надграждане спрямо същата тази гръкоезична култура?“ и т.н. Текстът на „Истинска история“ и реалността, свързана с неговото създаване, в случая съдържат ключа за намирането на тези отговори, защото биографията на автора и историята на това негово съчинение отразяват огледално културната трансформация, характерна за значим градски център като Атина през епохата на Антонините, която през цялото време е техен фон.

Лукиан започва да съчинява известните си сатирични диалози, когато е бил приблизително четиридесетгодишен (Зайцев 2001: 1), което традиционно се свързва с неговото решение да се премести в Атина през 160 г. (Bowersock 1969: 114). На тази възраст той вече се е радвал на славата си на даровит ретор, спечелил големи парични награди на редица конкурси, включително и на няколко Олимпийски игри. Можем да сме сигурни, че като професионален ретор и логограф той е работил на много места преди въпросната година на неговото преместване: Рим, Гърция и Галия, като сведения за всичко това откриваме в произведенията му „Сънят“, „Двойно обвинен“, „Апология“, „Рибарят, или възкръсналите“, „Скитът“, „Херодот“, „За янтара“ и „Хермотим“. Известен факт е това, че тези съчинения съдържат почти всички сведения, които самият Лукиан е предоставил за живота си приживе, макар те да се явяват като нещо странично на фона на основната сюжетна нишка. В случая обаче от първостепенно значение за настоящото изследване се явява именно събитието, свързано с решението на Лукиан да се премести в Атина през 160 г. В диалозите „Хермотим“, 13 и „Двойно обвинен“, 32 научаваме от самия Лукиан, че с времето той започнал да изпитва отвращение от заниманията си с реторика и решил, че е време да се посвети по-сериозно на своите философски дирения. В неговите очи само едно място представлявало сигурен пристан за неспокойната му душа: Атина, обичан твърде много от него град, който през втората половина на II в. вече бил наричан „град на философите“ и заемал едно от челните места сред метрополиите с богат културен живот в пределите на Римската империя. В някои отношения Атина наподобявала Париж през епохата на Просвещението преди края на Стария режим: много богати домове приемали постоянно бележити интелектуалци като самия Лукиан, а животът на интелектуалеца в тези домове по необходимост се е обвързвал със светски и злободневни теми. Сведенията за живота на Лукиан ни навеждат на тази мисъл, защото в „Александър, или Лъжегадател“, 55 той ни описва историята за своето пътуване до Кападокия, което имало за цел изобличаването на въпросния Александър като лъжепророк, който използва наивността на неуките хора и прикрива своя разточителен и порочен живот. Лукиан подчертава големия риск, който поел с това си решение, както и голямата подкрепа, която получил от тамошния провинциален управител, когото познавал от по-рано. Най-вероятно Лукиан се е запознал с кападокийския наместник в Атина, където е канен в домовете на редица влиятелни личности. Писателят поддържа контакти с високопоставени

чиновници в административния апарат на източните провинции на Римската империя до края на живота си. През 180 г. е назначен за началник-канцелария на египетския префект в Александрия, като това събитие е наложило той да продължи активно да се занимава с реторика. Последните му сатирични диалози също носят отпечатъка на един по-силен морализаторски тон, присъщ по-скоро на съдебен логограф („Апология“, 1 – 13).

Животът на Лукиан може да бъде мислен най-вече през призмата на вечната промяна и преодоляването на големи пространства: във физически и духовен план (Collins 1897: 1 – 11). Още твърде млад той напуска своята родина и достига до гръцките градове на малоазийския бряг, пристига в едно от средищата на древната елинска култура, без да знае и една гръцка дума, облечен с варварския си кафтан и нямащ нито грош („Двойно обвинен“, 14, 25 – 34). Въпреки всичко това той се превръща в истински властелин на елинското слово. Не спира да се интересува от различните култури, религии и философски системи на множеството народи, които се включват в пределите на Римската империя, като в същото време защитава каузата на търсенето на истината, лишена от суеверия и предразсъдъци. Изложеното по-горе за неговия живот доказва истинността на това твърдение. Ритъмът на живота му е бил подчинен на динамиката на заниманията с логография, реторика, философия и литература, но той преди всичко запазва нагласата си да бъде общественик, който рискува дори живота си, за да защити своите възгледи, които подкрепят ценности като истина и здрав разум, лишен от суеверия и предразсъдъци, налагани от култа спрямо един лъжегадател (Collins 1897: 1 – 11). Поради тази причина самият Лукиан напомня на философ от Просвещението по начина, по който големите метрополии в Римската империя по това време, доминирани от елинистическата култура, напомнят на град, като Париж през XVIII в.: интелектуалецът намира своята критична публика в рамките на една изтънчена градска среда, в която се инфилтрират всякакви учения и възгледи за философията, религията и литературата. В този случай интелектуалецът не е кабинетен учен, схолярх или преподавател, а деен общественик, получаващ покровителство от страна на високопоставени люде, които поддържат реномето на своите салони, където редовно канят същия този интелектуалец и неговата публика (Зайцев 2001: 3). Лукиан като интелектуалец намира своята публика в лицето на избран кръг интелектуалци, които получават покана да присъстват на един или друг богат прием в дома на влиятелен ценител на интелектуалните занимания. Лукиан предоставя духовито описание на подобно пиршество в „Пиршеството, или Лапитите“, 17. Добро описание на такова пиршество, придружено с четения на избран текст от поканен автор, откриваме и в писмата на Плиний Млади (Plin. Sec. Epistulae, I, 13). От друга страна известният римски ретор Квинтилиан, живял през I в., описва в детайли самия начин на провеждането на четенето на такъв текст (Quint. Inst. orat., I, 3, 8). Най-общо казано, такива четения прите-

жават няколко основни характеристики. Първо, четецът трябва да заинтригува своята публика. Второ, от него се изисква да прояви находчивост и вещина при позоваванията си на един или друг автор. Трето, той трябва не само да забавлява своята аудитория, но и да разкрие на същата нещо поучително и съвсем ново. В заключение, може да се добави, че аудиторията, която по всяка вероятност Лукиан е срещал в рамките на богато организирани тържества в Атина, е имала всичките тези изисквания спрямо него като автор на „Истинска история“. Тази аудитория е характерен феномен за своята епоха по начина, по който днешната аудитория на риалити форматите характеризира времето, в което живеем: тя сякаш органично се свързва с редица културни и обществени процеси, които изграждат облика на Римската империя през нейния сравнително спокоен разцвет под управлението на Антонините. Интелектуалецът през тази епоха не е интелектуалецът по времето на Цицерон. Обикновено той е чуждоземецът, който е усвоил много добре елинската култура и словесност. Не е случаен фактът, че именно през второто столетие в Римската империя се забелязва нов разцвет на гръкоезичната литература, докато по същото време латинската се намира в застой, като изключим яркото изключение, което откриваме в лицето на Апулей. Интелектуалецът през тази епоха присъства ярко не в кипежа на политическия живот, а в пределите на частния живот, през времето, определено за развлечение и научаване на нещо ново и причудливо, което също така може да засити жаждата за знание относно света и човешките нрави. Поради тази причина текстът на „Истинска история“ и реалността, в която той възниква, взаимно се допълват. Текстът изобразява стремежите на епохата, в която той възниква, и обратно, епохата се прокрадва като потаен фон на това изображение.

„Истинска история“ се оказва съчинение, разкриващо по индиректен начин много допълнителни обстоятелства, които, освен че са свързани с неговото създаване, ни подсказват твърде много именно за духа на неговата епоха. На първо място, фантастичната новела майсторски заимства от сюжета на съчинения като „Чудесата отвъд Туле“ на Антоний Диоген, но в същото време тя не е съчинение, което е лишено от оригиналност *per se*. Напротив, Лукиан ни предлага невероятния разказ за пътуване до Луната, странстване из митичния Остров на блажените и срещи с приказни и невероятни за човешките сетива и разум същества, като, от друга страна, през цялото време във всичко това присъства изключително много земна естественост и искреност. „Истинска история“ е ценна и поради факта че разкрива ролята на автора на литературен критик. Едно от намеренията на Лукиан в случая е да разобличи лъжливите поети и писатели („Истинска история“, кн. I, 4). Поради тази причина е уместно да имаме предвид схващането, че „Истинска история“ всъщност е трактат за истината в литературното творчество, скрит зад пищния декор на фантастичното повествование. Още в уводната част на повестта авторът заявява, че укорява

всички онези, на които попадал, и те лъжели, пък било и неохотно, а това според него станало навик и на посветилите се на философията: на всички той се учудва, че се надяват да остане скрито, че това, което пишат, не е истина („Истинска история“, кн. I, 4). Във връзка с това свое учудване Лукиан иронично се разкайва за липсата на възможност да остави на свой ред подобно съчинение, което да свидетелства, че и той има дял в това съчиняване на невероятни истории, като в същото време решава да предложи на своята публика фантастична история за неща, за които нито е чувал, нито разбирал по какъвто и да било друг начин, защото те по принцип няма как да се случат („Истинска история“, кн. I, 4). Единственото истинно нещо в неговата история е признанието, че всичко е измислица, към която се обърнал от самото начало, защото нищо особено не му се било случвало, което да се нарече достойно за разказване, така както го правят много известни автори („Истинска история“, кн. I, 3). Очевидно в случая Лукиан проявява ирония, типична за литературната критика, която е вплел в тъканта на това фантастично пародийно съчинение. На пръв поглед той иска да изненада своята публика с разказ за невероятни събития и герои. Това се оказва обаче въведение към изложението на основното намерение на автора да разобличи онези писатели, които търсят популярност на всяка цена, съчинявайки за своята публика сензационни небивалици. Подобни съчинения според Лукиан имат успех сред наивни и необразовани люди. Последните харесват такава литература, защото я считат за майсторски написана и съдържаща истинни описания на герои и събития. Според него всички тези автори имат за свой образец Омировия Одисей, който умело разказвал небивалици на наивните феаки. В това отношение Лукиан най-вероятно не проявява оригиналност с подобно сравнение, доколкото у Ювенал намираме подобна алюзия за Одисей като символ на съчинителя на лъжи, които оказват силно влияние върху умовете на наивните феаки. Последните, напротив, символизируют ненакърнената от цивилизацията чистосърдечност (Juv. Sat. 15). В случая за нуждите на настоящото изследване е важно да се направи уточнението, че Лукиан най-вероятно не е преследвал целта да осмее в своята фантастична пародийна повест класическите представители на древногръцката литературна традиция като Омир, който е увековечил славния лъжец Одисей. Напротив, той винаги е демонстрирал уважение към тези автори. Неговите комични изображения на добре познати личности като тях имат за цел по-скоро да намекуват за автори, които са му съвременници или са живели немного преди него. Гротескността на тези изображения има разобличителен характер. С нейна помощ Лукиан порицава онези следовници на древните образци, които се отдалечават от тях в лошия смисъл на думата, но формално сякаш им подражават. В неговия известен диалог „Рибарят, или Възкръсналите“ той показва с присъщия си сарказъм вероломството на онези философи, които прикриват користлюбие то си зад маската на ревностния адепт (Лукиан 1970: 252). Ако в диалога „Рибарят,

или Възкръсналите“ Лукиан явно изказва своето голямо уважение спрямо великите учени и философи от древността (*ibid.*), то във фантастичната повест „Истинска история“, която очевидно има функциите и на литературна критика, той демонстрира същото уважение спрямо автори като Омир, но скрито зад пъстрото було на множество алюзии и други реторически похвати. Последното не бива да ни учудва, защото Лукиан изгражда в рамките на своята фантастична пародийна повест форма на гротеската, която ще има своята дълга история в историята на европейската литература: смехотворно преувеличаване на недостатъците на популярни личности, чието творчество се намира под прицела на изпепеляваща критика с разобличителен характер. Лукиан в случая има предвид онези автори, прикриващи своята посредственост и липса на идеи зад маската на класическата литературна традиция на древна Елада, която през елинистическата епоха наистина добива голяма популярност сред множество общества без връзка с нея в исторически план. Той определя тези автори като „свободни съчинители“ (*ibid.*) и в „Истинска история“ откриваме редица комични интерпретации по мотиви от съчиненията им. С лекота се различават алюзии, препращащи към фантастичната приключенска повест „Чудесата отвъд Туле“ на Антоний Диоген, за която патриарх Фотий с увереност твърди, че стои в основата на сюжета на „Истинска история“. От друга страна, в съчинението на Лукиан попадаме на мотиви, характерни за фантастичните разкази на Ямблих и Ктезий от Книд (Phot. Biblioth. Cod. 166, 111 b. 32 – 43). Лукиан съчетава в своята фантастична повест комичното и утопичното като основни мотиви и по този начин се превръща в един от първопроходците в историята на утопическата мисъл на Запада (Manuel 1980: 1). Според изследователите именно през ранната модерност Томас Мор използва този похват в една или друга степен при създаването на сюжетната линия на „Утопия“ (*ibid.*). От първостепенно значение в случая тук обаче е нуждата „Истинска история“ да се мисли преди всичко като опит за литературна критика, която използва художествените похвати на пародийното и комичното в рамките на своя напрегнат дебат с традицията на античната авантюрна новела. Лукиан прибегва до комичното и пародийното при търсенето на решения относно основния проблем, визиран от него в „Истинска история“: намирането на ясни граници между сериозните прозаически и поетически жанрове, от една страна, и тези, които според него служат в ролята си на забавни измислици, от друга. Всичко това ми дава основание да смятам, че неговата фантастична повест неочаквано се превръща в съчинение с нормативни и тълкувателни функции, характерни за неговите цели на литературна критика. Нужно е да обърнем в еднаква степен внимание както на самия текст на фантастичната повест, така и на реалността, в която той възниква – а именно реалността, където откриваме Лукиан в качеството му на салонен писател и ретор, неуморим в изнамирането на причудливи и характерни за утопическото герои и случки, за да застане пред нас,

от друга страна, най-вече като строг съдник на онова творчество, представящо се за нещо, което в действителност не е. Не е учудващо тогава, че именно в „Истинска история“ откриваме мотиви, взети от злободневната реалност на сатирика, но и творчество, издаващо фантазията на талантлив словесен художник и философ, сравнима с фантазията на Платон, на която се наслаждаваме в диалози, като „Държавата“, „Федон“, „Федър“ или „Пирът“.

Лукиан като критик и художник

Изложеното в предходния раздел ми дава основание да изкажа твърдението, че Лукиан от Самосата трябва да бъде мислен в качеството на една от интересните фигури в традицията на гръко-римската антична литература през II в. От една страна, той завещава критическо вглеждане в добрите образци на елинската класическа художествена и философска словесност, което е характерна черта за елинистическата култура на големите библиотеки. От друга страна, Лукиан ни предлага своеобразен манифест на новото и дръзкото в областта на фантастичната пародийна утопия под формата на своята повест „Истинска история“. В рамките на последната той демонстрира желанието да се придържа към класическия образец на Омировия епос, като същевременно го превръща в пъстра гротеска в името на своята творческа концепция, целяща изказването на разбираеми послания за аудиторията. В това число се включват послания, които прибягват до алюзии за злободневни теми и нашумели нови автори на приключенски новели. В този смисъл Лукиан цялостно разгръща потенциала си да изиграва две основни роли: ролите на критик и художник.

Лукиан като критик, както бе споменато в предходния раздел, е разполагал със своя собствена публика, която е очаквала неговата критика спрямо познати и не чак толкова познати съчинения. При всички положения фантастичната повест „Истинска история“ е била представена пред една такава очакваща и просветена публика, която е трябвало да изкаже своите съждения относно тълкуването на Лукиан по темата за чудноватите истории, срещани се в творчеството на редица поети, историци и философи. В този смисъл той представя своята повест в качеството на сериозно мнение, но с орнаментите на маниера на комичното и гротескно-пародийното. През цялото време между автора и неговата публика съществува уговорката, че писанията за чудни явления и създания не могат да бъдат взети за истина, така както древният елин е възприемал например описанието на аеда за страшната мощ на чудовището Сцила, т.е. като истинно предание, завещано от дълбока древност. Интелектуалецът писател и неговата публика в римското общество през II в. възприемат подобна история като обикновена измислица, която обаче забавлява посредством своеобразното си заиграване с различни сюжети и алюзии, винаги имащи отношение към злободневната реалност. Лукиан като критик и автор на „Истинска история“ е търсил разбиране от страна на своята публика, т.е. от страна на една общност

на критично настроени интелектуалци като него. Лукиан е изисквал разбиране от страна на своята публика за проблема, засягащ нуждата старата литература да получи ново тълкуване през призмата на настоящето.

„Истинска история“ в същината си е пародирането на сюжет, заимстван от елинистическите любовно-авантюрни повести. В случая става дума най-вече за „Чудесата отвъд Туле“. Очевидно Лукиан е определял авторите на тези повести като „свободни съчинители“ и е целял да ги осмее в рамките на своята пародийна повест. От друга страна, темата за далечното пътуване неминуемо го е принудила да се обърне към много други по-различни жанрово съчинения, които въпреки това предоставят материал за написването на фантастична и пародийна творба като неговата. „Одисея“, както бе отбелязано, е съчинение, послужило основно на Лукиан за заимстването на множество мотиви, доколкото този епос представлява също една пътешественическа история, която въпреки високия си жанр носи в себе си наченките на романната форма, залегнала векове по-късно в основата при създаването на творби като „Чудесата отвъд Туле“ (Stengel 1911: 82). Редно е в този ред на мисли да се отбележи, че Лукиан заимства твърде много и от историческите разкази с етнографски характер като тези, които срещаме в „Истории“ на Херодот и съчиненията на по-късни от него автори, като Ктезий от Книд и Ямбул (Stengel 1911: 80 – 90). Именно от тези исторически разкази, наситени с фантастични елементи, Лукиан заимства твърде много, за да изгради на свой ред приказната канава на множество описания на чудни места и герои, превръщащи повестта му в цяла една вселена, която може сякаш да се обхожда и изследва най-внимателно. Към всичко това трябва да се добави, че Лукиан е използвал естественонаучните съчинения на Аристотел и Сенека, за да придаде по-голяма достоверност на приказната реалност, разкриваща се в неговата повест (*ibid.*). Тук е редно да се отбележи накратко, че най-пълното изследване на това проблемно поле принадлежи на изследователя А. Щенгел, цитиран в текста по-горе. От друга страна, историите на Ктезий от Книд са запазени посредством преразказа на патриарх Фотий (Phot. Biblioth. cod. 72), а фантастичната история на Ямбул за пътуване до Индия също е запазена в рамките на един преразказ, но този път негов автор е Диодор Сицилийски (Diod. II, 55 – 60). Мнението на Сенека, че Слънцето е обитаемо, е предмет на критика от страна на Лактанций в неговата книга за суетата на философията и философите (*Lactantii Opera omnia*, III, cap. XXIII). Описанието на огромните конемравки, които населяват Луната, Лукиан със сигурност дължи на Аристотел и Плиний Стари (Arist. Hist. An. VIII, 605 b; Plin. N. H. XI, 36). Може да бъдат посочени и други примери за използването на естественонаучни съчинения от страна на Лукиан, с чиято помощ той е придал едновременно фантастичност и реализъм на описанията в „Истинска история“ (Stengel 1911: 5 – 92). Специално трябва да се обърне внимание и на факта, че Лукиан успешно пародира известни фрагменти от класическата

древногръцка историография като едно известно място от „История на Пелопонеската война“ на Тукидид (III, 113, 6). Художественото достойнство на „Истинска история“ си проличава в гъвкавостта, с която авторът пресътворява като комични и абсурдни едни от най-сериозните и напрегнати епизоди от известното историческо съчинение. Лукиан изобразява войната като смехотворно явление, ала не ни спестява жестокостта и ужаса; тук те обаче са сведени до чистата гротеска („Истинска история“, кн. I, 13). В тези пародийни военни сцени се долавя скептицизмът на автора по отношение на човешките общества, които извеждат на преден план основаването си на справедливи норми. Това скептично гледище е характерно и за други съчинения от зрелия период на Лукиан като „Харон, или Огледът на горния свят“ (15 – 23).

Очевидно фантастичната повест на Лукиан не е пародия на едно единствено литературно произведение, макар да стана ясно, че си имаме работа най-вече с гротескна пародия на пътешественическа новела, чийто сюжет най-лесно се припокрива с този на „Чудесата отвъд Туле“. Компактността на Лукиановото произведение обаче ни смайва. В него откриваме алюзии, отвеждащи ни към размисъл за един или друг автор, за един или друг литературен жанр. Всичко това говори за една смислова полифоничност, която не може да се определи като хаотична. Напротив, Лукиан ни прекарва през лабиринт от жанрове. Той превежда на езика на своята културна традиция цялото това многообразие, състоящо се от различни видове картини на света и човешкото битие в него. Този привидно скандално пъстър калейдоскоп всъщност се явява в ролята на сериозно херменевтично занятие, т.е. интелектуално усилие авторът от една епоха да схване по особен историчен начин отминали културни феномени. Лукиан иска да докаже, че е възможно различно разбиране на прочетения текст, произхождащо от спонтанността на всяко едно негово отделно разбиране. Лукиан като критик е Лукиан, който ни подсказва, че трябва да си даваме сметка за многообразието от схващания, придобивани при четенето на една книга. Самата „Истинска история“ е прочитът на Лукиан на приключенската новела, който обаче ни отвежда до специфичното разбиране за други жанрове, като героическия епос, историческия разказ или философския трактат по естествознание. Читателят попада наред архитектурониката на множество епистемически стратегии за описание на света, човешката природа и чудовищното, т.е. чудното и немислимо, което няма как да срещнем в рамките на своето подредено битие. Нещо повече, Лукиан разчита неговият читател да приеме ролята на интерпретатор, който разполага единствено със средството на писмената култура: реалността на текста и нейното критическо схващане. Тази реалност в случая ни се явява като превеждана, вечно създавана, оценявана реалност.

Лукиан се обръща към текстовете, които интерпретира в „Истинска история“, за да отчете наличието на дистанция между него и тях: времева и кул-

турна дистанция. От друга страна, той полага усилието да прилага спрямо тези текстове критерии за разбираемост през призмата на вкусовете на неговата аудитория. В този смисъл последната се явява съдник на резултатите, получени от това херменевтично занимание. Лукиан се превръща именно в автор, който не само привнася части от своя собствен жизнен опит в творчеството си, но и изразява вкусовете на своята епоха спрямо литературните произведения, предмет на интерпретация в това негово творчество. Той и неговата аудитория, неговата публика, се превръщат в ранен образец на това, което през модерността ще бъде определено като публичност, използваща съдната си способност относно съждения за моралните и естетически чувства, пораждани от една творба.

Всичко това според мен обобщава дефиницията за критическата роля на Лукиан, проявена в рамките на неговата известна фантастична и пародийна повест. Той обаче се явява и с една не по-малко значима роля в това произведение – ролята на художник. Под художествена роля разбирам оригиналност в изграждането на сюжета и колорита на изображението. В това отношение художествената роля напълно се различава от критическата роля, доколкото авторът не се обръща към далечни и по-близки културни хоризонти с надеждата да ги разчете и сподели смислите, произлезли от неговото разбиране. Художествената роля изисква вглеждане в настоящето на собствената културна традиция и неговото дообогатяване с напълно нови смисли. Художникът, а под това понятие разбирам и автора на художествена проза, гледа на света безкористно. Този поглед към света не е част от реалността на обективните и всеобщовалидни истини (Фрай 1988: 76 – 78). Следователно нормите на обективната реалност – физическа и културна – не са валидни по начина, по който това се случва в рамките на художествената реалност, т.е. в рамките на реалността, създавана от художника, който се подчинява на очевидна само за него самия истина. Това е истината, която се корени в усетеното от художника. Обикновено я наричаме „естетическа истина“. Науката естетика има за свое градивно начало именно истината, която е дадена в едно усещане. Етимологията на думата „естетика“ именно се свързва със старогръцкия глагол αισθάνομαι ‘усещам, чувствам, забелязвам, схващам, разбирам’.

Лукиан като критик и Лукиан като художник са две напълно различни личности, макар да става дума за един и същ човек, който е авторът на „Истинска история“. Лукиан като критик извежда своята познавателна способност като чиста способност за съждение, т.е. дадена истина да се определи и оцени според обективно изведени правила. Лукиан като художник има за извор на своята познавателна способност субективно изведеното правило, коренящо се в определено усещане и с това ставащо правило за начина, по който нещо се определя като истинно. Следователно началата на познавателната способност на критика и художника се проследяват съответно в обективната нормативност

на една способност за съдене и субективното правило на въображението да задава реда, по който нещо се явява като абсолютна истина. Критикът разполага с неумолимите факти на една обективно изведена реалност. Художникът, напротив, борави с фактите на една реалност, която той лично преоткрива. Художникът създава свят на своите смисли, очевидни категорично само за него самия. Художникът, може да се каже, изхожда от законодателството на пълната спонтанност на творческия акт, който почива на фантастическото, т.е. на свободното лично преоткриване на света като така появил се свят за него самия. Поради тази причина критикът Лукиан не вярва, но познава, а художникът Лукиан вярва, за да познава, доколкото разполага единствено с абсолютната реалност на художествения процес.

Художникът Лукиан искрено вярва в чудните изображения, които представя: жени-лози, рибоглави или пък бичеглави, страховити създания, обитатели на Луната, герои на Елисейските поля, чиито караници досущ наподобяват тези на обикновените хора, и т.н. За критика Лукиан тези изображения имат пародиен характер, т.е. те са обикновени намекования за произведенията на стари или по-нови автори, които са интерпретирани с голяма доза ирония. Художникът Лукиан създава тези необичайни картини като имащи своя собствена реалност, за да може да се твърди със сигурност, че същите тези картини не са алюзии, които умело ни подсказват за литературния вкус на автора и неговите маниери, а по-скоро представляват нещо самостоятелно. Поради тази причина свежестта и оригиналността, които присъстват в множеството фантастични описания в „Истинска история“, са плод не на работата на критика Лукиан, а на усилията на художника Лукиан неговата фантастична повест да бъде не просто една бурлеска, а оригинално художествено произведение със заряда на епохата, в която възниква.

Фантастичната повест на Лукиан добавя към реалността на суровите факти това, което трудно може да се съизмерва с тази реалност: бягство от нея под формата на поощрена наивност спрямо описанията на чудни неща, чийто създател може да бъде единствено художник, който е искрен почитател на същата наивност за разлика от всеки критик, стремящ се да я изобличи. Още в самото начало на повестта, кн. I, гл. 5, намираме потвърждението на всичко това с прочита на изповедта на главния герой – млад и заможен мъж, решил да предприеме далечно пътуване, за да стигне до екзотични страни и опознае народите, които ги населяват. Той потеглил на лек пътнически кораб към крайните предели на Западния океан, като за целта наел екипаж от петдесетина младежи на неговата възраст и опитен кормчия, на когото платил много пари. Всичко това, четем в същата изповед, сторил заради своето любопитство, *περιεργία*. В случая се забелязва иронията, която Лукиан демонстрира с избора си на точно тази дума. Тя означава твърде много неща, като: излишен труд, престараване, дръзко вмешателство в чужди дела, правене на магия.

Трябва да си дадем сметка обаче, че основният мотив на Лукиановата повест е изказан от нейния главен герой. Именно по този начин откриваме изказания мотив за стремеж към странното и ненужното за обикновения живот, стремеж да се постъпва дръзко като чародей, който обърква хорските мисли и дела. Въобще тук сякаш става дума за един фаустовски мотив. В крайна сметка това не е изненадващо, доколкото биографията на Лукиан сама по себе си говори за един живот, в който са господствали голямото любопитство и желанието да се надскочат ограниченията, свързани със семейната среда и унаследената културна принадлежност, за да се извърши посвещение на битието на емигрант, усвояващ чужда култура и вещина в занимания, наглед излишни за полагащия тежък труд човек: интелектуалните занимания на ретор и писател. Лукиан привнася своя версия на фаустовското векове преди появата на тази мощна и значима за европейската култура метафора. Самата епоха, в която Лукиан живее, сякаш подтиква към точно такова поведение: стремеж към екстраординарното и непрактично дирене на смислите в живота през призмата на живота на интелектуалеца ретор в гръкоезичната част на Римската империя. Това е времето на началото на възхода на християнството в Западния свят, както и на много водачи на религиозни и философски секти. Единственото, което е липсвало, е фигурата на скептика, който не би се спрял да направи своя прочит на посланията, привличали мнозина – послания за целта на живота и предназначението на човека. Лукиан прави този прочит посредством прочита си на стари и нови поети, философи и писатели, описващи странстванията на човека в областта на невероятното и фантастичното. В това отношение той е точно толкова новатор, колкото и традиционалист, доколкото мотивът за непозволеното любопитство съвсем не е нещо ново за класическата елинска култура, а напротив, представлява неин съществен елемент. Срещаме този мотив именно в епоса „Одисея“ на Омир, XIV, 199 sq. В хижата на верния си слуга Евмей Одисей разказва за своето далечно пътуване, предприето от самия него. Това е съчинението, от което Лукиан заимства най-много при написването на своята „Истинска история“. Омир е завещал на автори като него, мотиви, които те да ползват наготово, когато решат да напишат фантастична новела, разказваща за пътешествия до далечни и враждебни за човешката природа земи. От друга страна, в случая Лукиан не пренася механично тези мотиви в повестта си, а ги интерпретира по свой начин, за да им придаде звучене, отговарящо на неговото светоусещане и на това, което е принадлежало на голяма част от неговите съвременници. Поради тази причина за разлика от Одисей Лукиановият главен герой не следва път, предначертан от страшните Мойри. Напротив, той съвсем свободно любопитства и решава да пътува надалеч, но не поради това че търпи гнева на преследващо го божество като Посейдон. Напускането на дома, лутането из крайните простори на света, узнаването за чудни и недостъпни за простосмъртните хора тайни, всичко това е съдбовна предопределеност в епо-

са на Омир. Лукиановият герой на свой ред се уповава на особеността на своя характер да обича нови и необичайни неща, *καὶνὰ πράγματα*. Ако през цялото време Одисей се стреми да възстанови своя предишен живот, доколкото само така може да се приобщи пълноценно в своя жизнен свят, главният герой на Лукиан се стреми към новото, към нововъведенията в живота като един летищ кораб, тръгнал на път до Луната. Неговото любопитство най-ясно се обяснява с желанието да се сблъсква постоянно с непознаваемото като самоцел, като излишен труд, или *περιεργία*.

Мотивът за любопитството и привързаността към новостите в крайна сметка се оказва едно главно художествено качество на „Истинска история“. Този мотив почива на стара художествена традиция, която срещаме в лицето на Омировия епос, но също така е част от пулса на епоха, където главен герой е скитаният се из пределите на огромна империя интелектуалец, който винаги е готов да срещне необичайното в живота си – епохата на Лукиан. Поради всичко това фантастичната повест носи белезите на необичайното от художествена гледна точка, когато става дума за наратива за пътешествие в света на отвъдното и бягство от обичайното битие на човека.

Във връзка с това свое твърдение е редно да отбележа, че темата за чудовищността намира по естествен начин мястото си в изпъстреното художествено платно на Лукиановата фантастична повест. Лукиан създава пародия на история за пътуване до другата страна на света, а това означава пътуване до сферата на нечовешкото, странното и в крайна сметка чудовищното. Именно чудовищното, разкриващо се в „Истинска история“, е гротескно и бъдещо смях, както може да се съди по изобразяването на митичния остров на жени-лози, чиито любовни прегръдки се оказват гибелни за неколцина приключенци, превърнали се в лозови филизи в техния капан (кн. I, 6 – 8). В случая можем да разпознаем мотив от мита за преобразяването на Дафне в лаврово дръвче, хваната в прегръдките на преследващия я Аполон. Лукиан използва този мотив, за да изгради комичната и причудлива образност на жените-лози, като се засяга и темата за веселието и виното с намек за откриването от пътешествениците на стела, упоменаваща за идването на бог Дионис на същия остров. Чудовищността на жените-лози черпи своята свежест от алюзията за разгулността на празничното начало, което се свързва по традиция с фигурата на Дионис – фигура, изказваща представата за неукротимата екстатичност на природната стихийност и празника, който преобръща наопаки обичайното човешко битие.

Ето защо не е учудващо, че друг важен модус на чудовищността във фантастичната повест е модусът на смайващата чудовищност, в който е застъпено преувеличението на някои черти до фантастични размери. Пример за това е най-вече епизодът за голям кит, на когото попадат приключенците (кн. I, 30 – кн. II, 1). Страшният звяр поглъща героите заедно с техния кораб. Неговата

утроба е толкова голяма, че в нея е възникнал цял остров от погълнатата тиня, остров, на който има гори и хълмове. Освен двама души, попаднали на това място като тях, приключенците се сблъскват със странните създания, които са коренните обитатели: ракоръки, рибоглавци, калканоноги, кривораци и др. Тези създания са изключително войнствени и жестоки, като много от тях се хранят със сурово месо. Приключенците с помощта на техните нови другари Скинтар и Кинир успяват да победят враждебните същества и да извоюват цялата суша за себе си. Тяхната победа се дължи на доброто въоръжение, с което създанията не разполагат. Тук освен чисто комичното откриваме идеята за природната архаична необузданост, която съвсем сериозно заплашва крехкото човешко битие. В случая Лукиан изгражда сюжета на своята история, като използва утопическия мотив за разумната човешка природа, която намира начин да се уповава на значими инструментални измерения на културния живот: изработването на сложни и ефективни сечива за война, земеделие, лов и забавления, с чиято помощ приключенците побеждават ужасните създания и култивират завзетата територия, превръщайки я в уютно селище, в което всички живеят щастливо, отдадени както на труд, така и на отдих и спорт.

Лукиан успява именно по този начин да изрази утвърждаването на утопическия идеал за едно хармонично общество, което установява нормите на практическия си живот като общовалидни, доколкото става дума за нормите на свободния гражданин, за нормите на *φιλανθρωπία*, т.е. човеколюбие, или любезност, следване на норми за съвместен живот. От друга страна, в случая читателят е впечатлен от силно изразения егалитарен дух, царящ в тази малка общност. Между отделните членове сякаш няма строго йерархични взаимоотношения. Всички в равна степен се трудят и забавляват по строго определен ред. Нормите на техния съвместен живот са приети от всички без някаква форма на принуда. В този смисъл Лукиан предоставя своята версия на анархистична утопия, в която нормативният порядък се удържа без помощта на обществена йерархия, а посредством солидарно разделение на труда, благата, отговорностите и правата между отделните членове на общността. Естествено, тази малка общност е процъфтяваща, но в търбуха на колосално морско чудовище.

От представеното по-горе можем да заключим, че Лукиан ни изненадва със своите художествени подходи, използвани при написването на едно на пръв поглед несериозно и развлекателно четиво, каквото безспорно е „Истинска история“. Фантастичната повест обаче е също така утопическо съчинение, внушаващо идеи, които далеч надхвърлят тези тесни жанрови рамки. Всичко това успешно е допълнено от богатството и оригиналността на художественото изображение: освен като фантастични много от сцените присъстват ярко заради чувствеността и динамиката, вложени в тях от автора, който предоставя на своя читател привлекателни перспективи и пулсиращи краски. Лукиан

изобразява по един квазикинематографичен начин цветово и графично пространство: земни и извънземни, но не с помощта на изобразителното изкуство, а посредством богатата си и оригинална словесна описателност, която кара читателя да затаи дъх и да продължи четенето на тази фантастична история. Лукиан не е използвал сладникави пейзажи, които отговарят на схематични представи в умовете на неговата публика. Напротив, в този случай той разчита на своите индивидуални естетически интуиции. Това може със сигурност да се твърди и за неговото изобразяване на царството на сенките и града на блажените сенки (кн. II, 5 – 32).

Заключение: критик или майстор на магичното слово

В заключение може да се отбележи, че художествеността, която Лукиан демонстрира при написването на „Истинска история“, се състои най-вече в няколко основни компонента:

- оригиналност на сюжета;
- специфичен колорит на описателността;
- особеност в представянето на герои и случки, правеща повествованието вълнуващо за читателя.

Оригиналността на сюжета на „Истинска история“ се свързва най-вече с индивидуалния подход на автора да интерпретира мотиви, познати ни от старата литературна традиция на Омировия епос: любопитството на главния герой, чудовищността на отвъдното спрямо пределите на ординарното човешко битие и т.н. Лукиан не създава просто комична пародия на „Одисея“, а намира начин и да изказва своята позиция на автор по отношение на твърде сериозни теми, като смъртта, войната, справедливото човешко общество, суеверността или интелектуалното неспокойствие, предизвикано от стремежа към новото и невероятното. Трактовката на тези теми не е изведена на преден план, но все пак можем лесно да я забележим, макар да е прикрита зад булото на литературния критицизъм, настояващ за по-ново разбиране на Омировите стихове и пародиращ иронично нашумели съчинения за далечни земи.

Колоритът на описанието и особеното представяне на герои и случки, от друга страна, се отнасят до темата за изобразителната техника на автора. Лукиан в качеството си на автор на „Истинска история“ се проявява като даровит живописец, използващ своята специфична художествена словесност. Смайващите картини на фантастичната повест са израз на постоянно вглеждане на автора в неговия жизнен свят. Тези картини ни подсказват за търсене на нетипичното, странното, но и говорят за гротеската в нейното качество на естетизирана същност. В това отношение Лукиан ни въвежда в интимния свят на своите собствени съновидения, за да ни покаже ясно, че освен вещ критик той е и майстор на магичното слово.

БИБЛИОГРАФИЯ

Извори:

Diodore de Sicile 2003: Diodore de Sicile. *Bibliothèque historique*. Paris: Les Belles Lettres.

Herodote 1967: Herodote. *Histoires*. Paris: Les Belles Lettres, t. 3.

Herodote 1982: Herodote. *Histoires*. Paris: Les Belles Lettres, t. 2.

Herodote 1985: Herodote. *Histoires*. Paris: Les Belles Lettres, t. 4.

Homere 1987: Homere. *L'Odyssee: Poesie homérique*. Paris: Les Belles Lettres, t. 3.

Homere 1989: Homere. *L'Odyssee: Poesie homérique*. Paris: Les Belles Lettres, t. 1.

Homere 1992: Homere. *L'Odyssee: Poesie homérique*. Paris: Les Belles Lettres, t. 2.

Juvenal 1996: Juvenal. *Satires*. Paris: Les Belles Lettres.

Lucian of Samosata 1905: Lucian of Samosata. *The works of Lucian of Samosata. In Four Volumes*. Translated by Fowler, H. W. & F. G. Fowler. Oxford: At Clarendon Press, Vol. I.

Lucianus Samosatensis 1789 – 1793: Luciani Samosatensis. *Opera*. I – X t., Paris: Biponti.

Lucien 1998: Lucien. *Oeuvres*. Paris: Les Belles Lettres, t. 2.

Petrone 1993: Petrone. *Le Satiricon*. Paris: Les Belles Lettres.

Photius 1960: Photius. *Bibliothèque*. Paris: Les Belles Lettres, t. 2.

Pline le Jeune 1987: Pline le Jeune. *Lettres*. Paris: Les Belles Lettres, t. 1.

Quintilien 1975: Quintilien. *Institution oratoire*. Paris: Les Belles Lettres, t. 1.

Thucydides 1842: Thucydides. *Historia belli Peloponnesiaci*. Paris: F. Didot.

Xenophon 1993: Xenophon. *Banquet*. Paris: Les Belles Lettres.

Лукиан 1970: Лукиан. *Диалози*. София: Народна култура. // **Lukian 1970:** Lukian. *Dialozi*. Sofia: Narodna kultura.

Лукиан 1976: Лукиан. Истинска история (прев. Б. Богданов). – В: *Антични романи*. София: Народна култура. // **Lukian 1976:** Lukian. Istinska istoria (transl. B. Bogdanov). – In: *Antichni romani*. Sofia: Narodna kultura.

Лукиан 1986: Лукиан. *Сатири и пародии*. София: Народна култура. **Lukian 1986:** Lukian. *Satiri i parodii*. Sofia: Narodna kultura.

Критична литература:

Бахтин 2000: Бахтин, М. *Эпос и роман*. Санкт-Петербург: Азбука. // **Vahtin 2000:** Vahtin, M. *Épos i roman*. Sanct-Peterburg: Azbuka.

Богданов 1986: Богданов, Б. Идеи и литература в сатириите на Лукиан. Предговор. – В: Лукиан. *Сатири и пародии*. София: Народна култура. // **Bogdanov 1986:** Bogdanov, B. Idei i literatura v satirite na Lukian. Predgovor. – In: Lukian. *Satiri i parodii*. Sofia: Narodna kultura.

Вейн 2001: Вейн, П. *История на частния живот в Римската империя*. София: Лик. // **Veune 2001:** Veune, P. *Istoriya na chastniya zhivot v Rimskata imperiya*. Sofia: Lik.

Вентури 1979: Вентури, Л. За въображението на твореца. – В: Елюар, П. (съст.). *Мисли върху изкуството*. София: Български художник, 49 – 50; 305 – 306. // **Venturi 1979:** Venturi, L. Za vaobrazhenieto na tvoretsa. – In: Éluard, P. (ed.). *Misli varho izkustvoto*. Sofia: Balgarski hudozhnik, 49 – 50; 305 – 306.

Гримал 1998: Гримал, П. *Римската цивилизация*. София: Български художник. // **Grimal 1998:** Grimal, P. *Rimskata tsivilizatsiya*. Sofia: Balgarski hudozhnik.

Зайцев 2001: Зайцев, А. И. Лукиан из Самосаты – Древнегреческий интеллигент эпохи упадка. Предговор. – В: *Лукиан Самосатский. Сочинения*. Санкт-Петербург: Алетея. // **Zajcev 2001:** Zajcev, A. I. Lukian iz Samosaty – Drevnegrečeskij intelligent èpohi upadka. Predgovor. – In: *Lukian Samosatskij. Sočinenija*. Sanct-Peterburg: Aleteja.

Родари 1986: Родари, Дж. *Грамматика на въобразението*. София: Наука и изкуство. // **Rodari 1986:** Rodari, G. *Gramatika na vaobrazhenieto*. Sofia: Nauka i izkustvo.

Фрай 1988: Фрай, Р. *Въображение и рисунка*. София: Наука и изкуство. // **Fry 1988:** Fry, R. *Vaobrazhenie i risunka*. Sofia: Nauka i izkustvo.

Bowersock 1969: Bowersock, G. W. *Greek Sophists in the Roman Empire*. Oxford: Oxford University Press.

Collins 1897: Collins, R. C. *Lucian*. Edinburgh & London: William Blackwood & Sons.

Fine 1983: Fine, J. V. A. *The Ancient Greeks*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Grant 1982: Grant, M. *From Alexander to Cleopatra*. London: Weidenfeld & Nicolson.

Manuel et al. 1980: Manuel, F. E. & F. P. Manuel. *Utopian Thought in the Western World*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Stengel 1911: Stengel, A. *De Luciani Veris Historiis*. Berolini: A. Ebering.